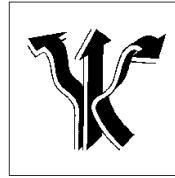

**ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»**

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ
з дисципліни**

**«ЕКОНОМІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»
(для бакалаврів)**

КИЇВ – 2016

Підготовлено доцентом кафедри соціології та соціальної роботи
Бондаренко Н.О.

Затверджено на засіданні кафедри соціології та соціальної роботи
(протокол № 1 від «29» серпня 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Українсько-Азербайджанського Інституту соціальних
наук і самоврядування Г.А. Алієва (протокол № 1 від 30.08.2016 р.)

Бондаренко Н.О. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної
роботи студентів з дисципліни «Економічні основи соціальної роботи» (для
бакалаврів). — К.: МАУП, 2016. — 30 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, тематичний план,
список семінарських занять, питання для самоконтролю, теми контрольних
робіт, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом
(МАУП), 2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Мета курсу «Економічні основи соціальної роботи» надати майбутнім соціальним працівникам економічні знання, форми і методи економічної діяльності в системі соціального захисту населення і соціальної сфери в цілому, коли раціональне використання фінансових коштів стає нагальним завданням соціальних служб.

Після освоєння курсу студент повинен знати та вміти:

- розуміти сутність, значення і особливості економіки в галузі виробництва нематеріальних послуг у сфері соціальної роботи;
- володіти основними принципами економіки у відносинах суб'єктів соціальної роботи з державою і між собою;
- аналізувати динаміку і ступінь диференціації добробуту населення на місцевому рівні;
- консультувати клієнтів соціальних служб з питань соціальних гарантій, допомог, пільг та ін. Виплат;
- прочитати основні параметри і розробити програму адресної соціальної допомоги малозабезпеченим групам населення в регіоні;
- навчити сім'ю, особливо молоду, розрахувати і виявити його резерви;
- визначити вартість соціальної послуги та її ефективність стосовно до різних категоріям населення;
- розрахувати розміри пенсій за різними підставами, допомог та ін. Виплат;
- скласти бізнес-план, пілотний проект підприємницької діяльності соціальних служб різного профілю і різних форм власності;
- визначати економічну ефективність соціальної роботи в регіоні;

На основі вивчення курсу студенти повинні вміти довести необхідність державного регулювання механізму конкурентного ринку за допомогою економічної політики в соціальних цілях, знати основні види і розміри

державних соціальних гарантій, пільг населенню, вміти розрахувати пенсію, допомогу і т.п. виплати.

Вільно орієнтуватися в економічних показниках соціальної статистики, аналізувати динаміку і тенденції зміни рівня і якості життя різних груп населення, залежність економічного статусу від макроекономічних показників.

Міждисциплінарні зв'язки: дана дисципліна базується на знаннях з професійно-орієнтованих дисциплін «Теорія соціальної роботи», «Методи соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Правові засади соціальної роботи», «Правове регулювання соціального забезпечення», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів».

Засоби контролю знань студентів з дисципліни:

- *поточний контроль* студентів проводиться з метою перевірки засвоєння ними основних положень лекційного матеріалу. Він здійснюється на семінарських заняттях, шляхом опитування (письмового та усного), тестування, прослуховуванням доповідей та рефератів студентів, оцінки якості відповідей на контрольні запитання та індивідуальні та творчі завдання;

- *підсумковий (модульний) контроль* – здійснюється за рахунок аналізу результатів модульних контролів студентів за темами навчальної дисципліни. Підсумкова оцінка розраховується як сумарний бал успішності кожного студента за заліковими модулями навчальної дисципліни та під час проведення заліку за означеним у навчальній програмі переліком питань;

- *підсумково-модульний контроль за дисципліну* здійснюється з урахуванням середньозваженого усіх оцінок за залікові модулі. Підсумково-модульна оцінка може перескладатися з метою її підвищення в період проведення тижнів академічного контролю за означеними у навчальній програмі переліком питань.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
«Економічні основи соціальної роботи»

Назва змістового модуля і теми
<p>Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи економіки в сфері соціальної роботи.</p> <p>Тема 1. Предмет принципи і завдання курсу «Економічні основи соціальної роботи».</p> <p>Тема 2. «Економічна політика і система соціального захисту населення».</p> <p>Тема 3. Об'єктивна необхідність соціального захисту населення в суспільстві ринкових відносин.</p> <p>Тема 4. Економічний простір соціальної роботи.</p> <p>Тема 5. Нормативно-правова база економічної діяльності в сфері соціальної роботи.</p> <p>Змістовий модуль II. Економічні основи діяльності організації, установ та служб у сфері соціальної роботи.</p> <p>Тема 6. Матеріальний добробут населення, його структура та динаміка.</p> <p>Тема 7. Економічний статус як фактор диференціації у соціальній роботі.</p> <p>Тема 8. Мінімальні державні соціально-економічні гарантії, пільги та виплати різним верствам населення.</p> <p>Тема 9. Організаційно-економічні основи соціального забезпечення та його особливості на сучасному етапі.</p> <p>Разом годин: 90</p>

Зміст дисципліни

«Економічні основи соціальної роботи»

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи економіки в сфері соціальної роботи.

Тема 1. Предмет, принципи і завдання курсу «Економічні основи соціальної роботи».

Сутність і особливості економічної діяльності в сфері соціальної роботи.

Економіка соціального обслуговування, її особливості і відмінності від економіки виробничої діяльності, їх взаємовплив і взаємозумовленість.

Основні принципи економіки соціального обслуговування як відображення загальних принципів соціальної роботи та специфіки економічного розвитку соціальної сфери (економічної справедливості, суспільної доцільності, пріоритету державних почав, соціально-економічного реагування, економічної ефективності та ін.)

Література: [1,5,7,12,14,16,25,34,45]

Тема 2 «Економічна політика і система соціального захисту населення».

Зміна системи економічної взаємодії держави і особистості в різні періоди економічного розвитку. Відхід держави від централізованої системи розподілу, переорієнтація його політики на реалізацію потенційних можливостей особистості до самозабезпечення. Економічна політика держави як сукупність принципів, рішень і дій, спрямованих на забезпечення оптимального функціонування ринкового механізму в цілях створення необхідних умов життєдіяльності населення.

Принципи зміст та напрямки економічної політики держави в період становлення ринкових відносин. Основні функції держави в економіці вільної конкуренції, верхні і нижні допустимі межі втручання в економіку конкурентоспроможного ринку для забезпечення матеріального добробуту населення. Взаємозв'язок і взаємозалежність економічної та соціальної політики держави, їх роль в ефективному функціонуванні системи соціального

захисту населення. Сутність, основні напрями та економічні джерела функціонування системи соціального захисту населення, її обумовленість розвитком ринкових відносин. Система соціального захисту як найважливіша складова частина економічної політики і держави.

Література: [2,4,6,13,16,18,23,27,29,33,37,40]

Тема 3. Об'єктивна необхідність соціального захисту населення в суспільстві ринкових відносин.

Основні передумови необхідності формування системи соціального захисту населення в умовах ринку: підвищення питомої ваги приватної власності на засоби виробництва; зміна системи розподілу матеріальних і духовних благ; стратифікація суспільства, зростання чисельності і збільшення соціально уразливих категорій населення; відчуження виробника від засобів виробництва; зростання безробіття; зниження рівня життя населення та ін.

Основні етапи зміни соціальної спрямованості економічної політики цивілізованої держави в різні періоди розвитку економічної теорії та практики ринкових відносин; визнання державою і суспільством своєї відповідальності за дотримання економічних і соціальних прав людини на недостатній рівень життя і безперервне його поліпшення.

Література: [2,4,5-11,15,24,36,45]

Тема 4 Економічний простір соціальної роботи

Поняття і сутність економічного простору соціальної роботи. Загальна характеристика структури і основні функції економічного простору соціальної роботи. Економічний потенціал соціальної сфери та його роль у задоволенні потреб суб'єктів соціальної роботи (особистості, сім'ї, колективу, групи) відповідно до науково обгрунтованими нормативами.

Рівні економічної взаємодії органів і установ соціальної роботи та соціальної сфери в цілому, що забезпечують громадську життєдіяльність; економічні зв'язки і взаємовідносини між різними суспільними суб'єктами соціальної сфери. Зміна економічних зв'язків суб'єктів і об'єктів економічного простору в

сферах охорони здоров'я, освіти, праці та побуту та їх вплив на життєзабезпечення населення. Взаємозв'язок і взаємодія економічного простору соціальної роботи з економічної, політичної, духовної сферами.

Література: [1-4,6,7,9,10,14,37]

Тема 5. Нормативно-правова база економічної діяльності в сфері соціальної роботи

Необхідність формування нормативно-правової основи економічної діяльності в системі соціального захисту населення як спеціалізованого інституту цивілізованої держави.

Основні елементи нормативно-правової бази соціальної роботи. Конституція - правовий фундамент соціальної захищеності громадян. Основні закони, що регулюють економічну діяльність в сфері соціальної роботи. Укази Президента України, Постанови Уряду України, які регламентують діяльність соціальних служб.

Кодекси як збір законів і їх роль в нормативному забезпеченні економічної діяльності. Нормативні акти місцевих органів влади, їх значення і специфіка. Приблизні положення про соціальні служби як нормативне керівництво їх діяльності.

Література: [3,14,17,18,19,22]

Змістовий модуль II. Економічні основи діяльності організації, установ та служб у сфері соціальної роботи.

Тема 6. Матеріальний добробут населення, його структура та динаміка.

Добробут населення: поняття, сутність, показники. Вплив відносин власності на добробут населення. Рівень і якість життя. Система характеризує показників: доходи населення сукупні, номінальні, реальні; рівень і динаміка цін на товари та послуги; тривалість робочого дня і робочого тижня; житлові умови; обсяг виплат і пільг; рівень освіти та медичного обслуговування; середня тривалість життя.

Потенціал індивідуального розвитку людини як узагальнюючий показник добробуту населення країни. Структура споживання. Мінімальний споживчий бюджет і прожитковий мінімум. Критерії забезпеченості та бідності.

Література: [2,4,5-11,15,24,36,45]

Тема 7. Економічний статус як фактор диференціації у соціальній роботі.

Економічний статус: поняття та визначають його чинники. Види відхилення економічного статусу і показники. Соціальна стратифікація суспільства та економічний статус різних груп і верств населення, їх взаємозалежність. Диференціація економічного статусу - основа соціального розшарування суспільства. Основні соціально-економічні методи як результати вирівнювання економічного статусу населення.

Література: [10,17, 25-28,31,34, 39]

Тема 8. Мінімальні державні соціально-економічні гарантії, пільги та виплати різним верствам населення.

Мінімальні державні гарантії і мінімальні соціальні стандарти: поняття, сутність, значення. Система гарантій в галузі пенсійного забезпечення, посібників, оплати праці, медичного обслуговування, освіти і т.д. Класифікація державних соціально-економічних гарантій в залежності від об'єкта соціального захисту літніх людей та інвалідів, дітей, безробітних і т.д. Нормативно-правові документи, що закріплюють гарантії та пільги.

Проблеми вдосконалення соціально-економічних гарантій в підтримці соціально вразливих груп населення. Регіональні програми підвищення мінімальних гарантій, встановлених на федеральному рівні.

Література: [2,4,5-11,36,44]

Тема 9. Організаційно-економічні основи соціального забезпечення та його особливості на сучасному етапі.

Державна гарантія прав громадян на соціальне забезпечення, його види та структура. Організаційно-економічний механізм здійснення соціального забезпечення. Фонди соціального забезпечення та джерела їх формування. Порядок обчислення трудових і соціальних пенсій. Розміри пенсій і їх співвідношення з оплатою праці та мінімальним прожитковим мінімумом. Перерахунок та індексування пенсій. Співмірність умов і норм пенсійного забезпечення з економічними можливостями держави. Економічні основи концепції реформи пенсійного забезпечення та створення пенсійної системи, відповідної ринкової економіки. Соціальне забезпечення - національна система програм, виплат, послуг і пільг по задоволенню соціально-економічних потреб населення.

Література: [5,6,8,16,19,29,33,37,42]

Зміст семінарських занять

Тема	К-ть годин
Принципи і методи економіки соціальної роботи	
Економічний простір соціальної роботи	
Державні гарантії і мінімальні соціальні стандарти у системі соціального захисту населення	
Динаміка матеріального добробуту та економічна диференціація населення	
Зростання ролі економічної функції сім'ї у системі соціального захисту населення	
Фінансування соціальної роботи	
Оплата праці працівників соціальних служб	
Економічна ефективність діяльності соціальних служб	

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ

Варіант 1.

1. Предмет принципи і завдання курсу «Економічні основи соціальної роботи».
2. Матеріальний добробут населення, його структура та динаміка.

Варіант 2.

1. Економічний статус як фактор диференціації у соціальній роботі.
2. Економічна політика і система соціального захисту населення.

Варіант 3.

1. Об'єктивна необхідність соціального захисту населення в суспільстві ринкових відносин.
2. Мінімальні державні соціально-економічні гарантії, пільги та виплати різним верствам населення.

Варіант 4.

1. Організаційно-економічні основи соціального забезпечення та його особливості на сучасному етапі.
2. Економічний простір соціальної роботи.

Варіант 5.

1. Нормативно-правова база економічної діяльності в сфері соціальної роботи.
2. Економічні основи діяльності організації, установ та служб у сфері соціальної роботи.

Варіант 6.

1. Роль і призначення позабюджетних фондів.
2. Пряме і непряме фінансування соціальної роботи.

Варіант 7.

1. Особливості економічної діяльності установ соціального обслуговування різних форм власності.
2. Проблеми економіки загальнопрофільних і спеціалізованих установ і підприємств соціального обслуговування населення та можливі шляхи їх вирішення на основі використання російського і зарубіжного досвіду.

Варіант 8.

1. Роль і призначення позабюджетних фондів.
2. Пряме і непряме фінансування соціальної роботи.

Варіант 9.

1. Основні функції, види і форми економічної діяльності загальнопрофільних і спеціалізованих установ і підприємств соціального обслуговування.
2. Планування, фінансування, організація і оплата праці працівників як необхідні елементи економіки установ і підприємств соціального обслуговування населення.

Варіант 10.

1. Законодавча база для здійснення підприємницької діяльності установ соціального обслуговування та надання населенню платних соціальних послуг.
2. Бізнес-план як робочий інструмент діяльності установ соціального обслуговування населення, умова стратегічного планування, прогнозування економічної та соціальної ефективності результатів.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

3. Фінансування в системі соціального захисту населення.
4. Сутність, принципи, основні джерела та порядок формування системи фінансів для соціальної сфери.
5. Основні функції фінансування.
6. Бюджетне фінансування соціальної сфери: проблеми та недоліки. Бюджетні дотації та їх соціальне значення.
7. Особливості фінансування соціальної роботи з місцевого бюджету. Джерела і структура місцевого бюджету, принципи його формування.
8. Роль і призначення позабюджетних фондів.
9. Пряме і непряме фінансування соціальної роботи.
10. Соціальні пільги: роль і проблеми.
11. Програмно-цільове фінансування, його переваги, протиріччя і проблеми. Порядок фінансування федеральних і регіональних соціальних програм.
12. Особливості фінансування соціальної роботи в умовах переходу до ринкових відносин.
13. Формування фондів соціальної підтримки населення та їх роль у соціальному захисті найуразливіших груп суспільства.
14. Об'єктивна необхідність зниження частки державних вкладень і зростання ролі соціального страхування в створенні основних джерел фінансування соціальної роботи.
15. Економіка загальнопрофільних і спеціалізованих соціальних служб.

16. Економіка установ і підприємств соціального обслуговування як некомерційна діяльність.
17. Основні функції, види і форми економічної діяльності загальнопрофільних і спеціалізованих установ і підприємств соціального обслуговування.
18. Планування, фінансування, організація і оплата праці працівників як необхідні елементи економіки установ і підприємств соціального обслуговування населення.
19. Особливості економічної діяльності установ соціального обслуговування різних форм власності.
20. Проблеми економіки загальнопрофільних і спеціалізованих установ і підприємств соціального обслуговування населення та можливі шляхи їх вирішення на основі використання російського і зарубіжного досвіду.
21. Підприємницька діяльність в сфері соціальної роботи.
22. Об'єктивна необхідність розвитку підприємництва в сфері соціального обслуговування населення.
23. Сутність, особливості та види підприємницької діяльності в соціальній сфері.
24. Законодавча база для здійснення підприємницької діяльності установ соціального обслуговування та надання населенню платних соціальних послуг.
25. Бізнес-план як робочий інструмент діяльності установ соціального обслуговування населення, умова стратегічного планування, прогнозування економічної та соціальної ефективності результатів.
26. Роль і значення соціальних проектів у підприємницькій діяльності некомерційних установ і підприємств соціальної сфери обслуговування.
27. Проблеми розвитку економічної системи соціальних послуг, розширення їх асортименту та доступності для населення.
28. Основні напрями підвищення економічної ефективності у підприємницькій діяльності соціальних служб.
29. Організація і оплата праці працівників соціальних служб.
30. Економічний статус соціальних робітників, його нормативне забезпечення та матеріальна мотивація праці.
31. Гарантії та льготи робітників державної та муніципальної системи соціальних служб.
32. Типові норми і специфіка оплати праці спеціалістів з соціальної роботи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Предмет і завдання курсу «Економіка соціальних служб»
2. Соціальне обслуговування як галузь народного господарства: поняття, особливості, значення.
3. Принципи економіки в сфері соціальної роботи.
4. Сутність, принципи, основні напрями економічної політики
5. держави.
6. Об'єктивна необхідність економічної підтримки населення в суспільстві ринкових відносин.
7. Становлення системи соціального захисту населення в умовах конкурентного ринку в ХІХ - ХХ в.в. в цивілізованих країнах.
8. Сутність, принципи та основні напрями соціальної політики держави.
9. Економічна та соціальна політика держави, їх взаємозв'язок.
10. Правові основи економіки соціальної роботи.
11. Економіка - матеріальна основа соціальної роботи.
12. Фактори відповідності між потребами і платоспроможним попитом.
13. Економічний статус як фактор диференціації у соціальній роботі.
14. Економічний простір соціальної роботи: поняття, структура, функції.
15. Основні напрями вдосконалення економіки охорони здоров'я, освіти, сфери праці та побуту.
16. Організаційно-економічні основи соціального забезпечення та соціального страхування.
17. Мінімальні державні соціальні гарантії: поняття, показники.
18. Добробут населення: поняття, показники, динаміка.
19. Економічна функція сім'ї: поняття, значення, структура.
20. Сімейний бюджет: поняття, значення, структура.
21. Соціально-економічний потенціал сім'ї: поняття, структура, значення.

22. Економіка сім'ї як частина економічного простору соціальної роботи.
23. Економічні особливості соціальної підтримки населення в період становлення суспільства ринкових відносин.
24. Економічні, правові, організаційні умови поліпшення соціально-економічного статусу малозабезпечених верств населення.
25. Організаційно-економічний механізм системи соціального забезпечення.
26. Основні напрями вдосконалення системи пенсійного забезпечення.
27. Фінансування системи соціального захисту населення.
28. Програмно-цільове фінансування соціальної роботи.
29. Організація і оплата праці фахівців з соціальної роботи.
30. Соціальне страхування як економічна основа соціального забезпечення.
31. Економіка і організація діяльності підприємств та установ системи соціальної підтримки населення.
32. Економіка діяльності управління соціального захисту населення на муніципальному рівні.
33. Економіка діяльності Центру соціального обслуговування населення.
34. Економіка діяльності Центру допомоги сім'ї та дітям.
35. Економіка діяльності стаціонарних установ соціального обслуговування населення.
36. Підприємницька діяльність в системі соціального обслуговування населення.
37. Комерційна діяльність в системі соціального обслуговування населення.
38. Особливості економічної діяльності установ соціального обслуговування різних форм власності.
39. Економічна ефективність соціальної роботи: сутність, критерії, методи визначення.
40. Нормативно-правова основа економічної діяльності в системі соціального захисту.
41. Особливості бухгалтерського обліку в діяльності соціальних служб.

42. Мінімальні державні соціально-економічні гарантії різних верств населення.
43. Економіка соціального обслуговування: сутність, принципи, завдання.
44. Основні принципи економіки соціального обслуговування.
45. Закономірності економічного розвитку і функціонування соціальної роботи.
46. Регулювання економічних відносин в сфері соціального захисту населення.
47. Економічні процеси в суспільстві та їх вплив на соціум.
48. Суб'єкти і об'єкти соціально-економічного простору соціальної роботи.
49. Відмінні особливості економіки соціальної роботи в перехідний період до суспільства ринкових відносин.
50. Економіка як матеріальна основа соціальної роботи.
51. Обумовленість соціального захисту розвитком ринкових відносин.
52. Взаємозв'язок і взаємозалежність економічної та соціальної політики.
53. Економічний простір соціальної роботи, його суть і значення.
54. Соціальна сфера як економічний простір соціальної роботи.
55. Мінімальні державні гарантії соціально-економічної підтримки малозабезпечених груп населення.
56. Матеріальний добробут населення, його динаміка.
57. Зростання ролі економічної функції сім'ї.
58. Фінансування соціальної сфери: сутність та проблеми.
59. Програмно-цільове фінансування соціальної роботи, його переваги і проблеми.
60. Економічні основи систем соціального захисту та норми ринкової справедливості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

ОСНОВНА

1. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. МГУ. – М., 1996.
2. Асеев В.Г. Нормативное управление социальным развитием. – М., 1989.

3. Бабич А.М., Егоров Е.Н., Жильцов Е.Н. Экономика социального страхования. Курс лекций. М.: Теис. 1998.
4. Денисов Н. Социальное расслоение общества: причины, последствия, меры по ограничению. // Экономист, 1997, № 1.
5. Еськов Г.С. Так это начиналось. // Вестник социальной работы, 1994, № 1.
6. Жуков В.И. Потенциал человека: индекс социального развития россиян. – М.: Союз, 1995.
7. Зайнышев И.Г. Социальная политика государства как основа организации социальной работы. Теория и практика социальной работы: проблемы, прогнозы, технологии. – М.: РГСИ, 1992.
8. Заславская Т.И. Социальная структура современного российского общества // Общественная наука и современность. – 1997 № 2. Доп.
9. Измерения в социальной работе. Энциклопедия социальной работы в 3-х тт Т.1 пер. с англ. – М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993.
10. Итоги деятельности Минтруда в 1999 г Задания на 2000 г. – М., 1999.
11. Ковригин М.А. Экономические основы социальной защиты населения в условиях перехода к рынку. Теория и практика социальной работы: проблемы, прогнозы, технологии. – М.: РГСИ, 1992.
12. Кочубей Л.Т. Методологические основы социального анализа. – М., Краснодар, 1998.
13. Котлер Ф. Основы маркетинга. – М.: Прогресс, 1991.
14. Курс экономической теории. – Киров: «АСА», 1995.
15. Лавриненко В.С. С учётом интересов личности и общества. // Вестник социальной работы, 1994, № 1.
16. Левин В.К., Петрович М.В. Экономическая функция семьи. 1984.
17. Ли Якокка. Карьера менеджера. Пер с англ. – М.: Прогресс, 1991.
18. Организация технологий и методы управления социальной защитой населения (опыт, проблемы и перспективы). – Электросталь, 1998.
19. О социальном обслуживании граждан пожилого возраста и инвалидов. Закон Российской Федерации, Российская газета, 4 августа.
20. Организационно-правовой механизм социального обеспечения населения. Теория и методика социальной работы. Часть 11, глава XXV МГСУ, 1994.
21. Пантелеева Т.С. Инновационные формы финансирования социальных проектов. В сб. Социальная работа: инновационные и компаративные исследования. – М.: Союз, 1998.

22. Пантелеева Т.С. Экономика социальной работы как учебная дисциплина в системе подготовки социальных работников. // Российский журнал социальной работы. – М., 1997, № 1.
23. Пантелеева Т.С., Червякова Г.А. Экономические основы социальной работы: Учебное пособие. – М.: Владос, 1999.
24. Поиск новых управленческих решений // Пенсия, № 3, 1997.
25. Ратников В. Социальная защита и рыночные отношения.// Вестник социальной работы, 1993, № 1.
26. Ратников В. Социальная справедливость и рыночные отношения.// Вестник социальной работы, 1994, № 1.
27. Региональные программы. Вестник социальной работы, 1994 № 1.
28. Российская энциклопедия социальной работы. Т 1, 2. 1994 № 1.
29. Семейная политика: практика и проблемы. Опыт Самарской области. – М.: СТИ, 1997.
30. Сборник нормативных актов по вопросам пенсионного обеспечения. – М.: АГАР, 1998.
31. Социальные гарантии пенсионерам в 1997 г.: новые тенденции и старые проблемы// Пенсия № 3, 1996.
32. Теория и методика социальной работы. Вып. 1, 2. – М.: ГАСБУ, 1993.
33. Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт. Т. 1 – 2. – М. – Тула, 1992.
34. Финансовая система пенсионного обеспечения; проблемы плательщиков и пенсионеров // Пенсия, № 3, 1997.
35. Человек в мире экономики. Курс экономической теории, г. 1. Изд-во «АСА», Киров, 1995.
36. Червякова Г.А. Финансирование социальной работы. Материалы международной научно-практической конференции 1-3 июня 1993 г. на тему «Личность – семья - общество».
37. Червякова Г.А. Экономическая функция социальной работы и проблемы её реализации // Российский журнал социальной работы. – М., 1997 № 2/6.
38. Черник Д. И др. Налоги – М.: Финансы и статистика, 1995.
39. Эволюция теории и практики «государства благосостояния» в 80 – е годы Отв. ред. О.В. Сальковский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1991.
40. Эклунд К. Эффективная экономика. Шведская модель. – М.: Экономика, 1991.

- 41.Эгенике Е.В. Оценка численности пенсионеров. // Пенсия, 1997. Экономика здравоохранения. Учебное пособие.
- 42.Экономическая теория (политэкономия): Учебник / под общей ред. акад. В.И. Ведянина и акад. Г.П. Журавлёвой. – ИНФРА – М, 1997
- 43.Эрхард Л. Благополучие для всех – М., 1991.
- 44.Эффективность социальной работы: Методологический семинар / составитель – редактор В.В. Комсов. – М.: ИСР, 1998.
- 45.Янкова З.А. Некоммерческий маркетинг и социальная работа сегодня.// Российский журнал социальной работы, 1995, № 1.
- 46.Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред. акад. В.И. Видяпина, акад. Г.П. Журавлёвой. – ИНФРА – М, 1997.

КУРС ЛЕКЦІЙ

«Економічні основи соціальної роботи»

1. Економічні основи соціальної роботи

Економіка соціальної роботи - це економічна діяльність всієї структури соціального захисту населення з виробництва нематеріальних послуг. Економічна діяльність проявляється в економічній функції соціальної роботи. У свою чергу, під економічною функцією розуміється діяльність суб'єктів системи соціального захисту населення, спрямована на створення ресурсної бази, комплексу умов, забезпечують засоби існування та розвитку особистості, сім'ї, суспільства в цілому.

Суб'єктами реалізації економічної функції є держава, суспільство, осіб. Діяльність суб'єктів складається з формування та раціонального розподілу економічних ресурсів, контролю їх ефективного використання. Як економічна категорія соціальний захист являє собою систему розподільних відносин, у процесі яких за рахунок частини національного доходу утворюються і використовуються громадські фонди грошових коштів матеріального забезпечення та обслуговування громадян.

У цьому сенсі соціальне забезпечення включає відповідне забезпечення всіх членів суспільства незалежно від джерела утворення фондів та організації забезпечення. Таким чином, соціальне забезпечення - це турбота держави про людину, утратив повністю або частково здатність працювати. Соціальний захист як соціальний інститут це, в широкому сенсі, діяльність держави по втіленню в життя цілей та пріоритетних завдань соціальної політики, щодо реалізації сукупності законодавчо закріплених економічних, правових соціальних гарантій, забезпечують кожному члену суспільства дотримання соціальних прав, у тому числі і на гідний рівень життя.

У вузькому ж сенсі, соціальний захист - це комплекс цілеспрямованих конкретних заходів економічного, правового, організаційного характеру для підтримки населення і збереження джерела засобів існування при настанні соціальних ризиків.

Соціальне забезпечення можна визначити як форму розподілу матеріальних благ з метою задоволення життєво необхідних особистих потреб громадян, потрапили у важку життєву ситуацію, всіх членів суспільства з метою охорони здоров'я та нормального відтворення робочої сили за рахунок спеціальних позабюджетних фондів, створюваних на страховій основі, і

асигнувань державою. Ігнатов В. Г., Батурин Л. А. та ін вважають, що основними організаційно- правовими формами соціального захисту в даний час виступають соціальне страхування та державна система соціального забезпечення. На думку Юр'євої Т., структура соціального захисту населення являє собою систему, що включає декілька підсистем: соціальні гарантії, соціальне забезпечення, соціальне страхування, соціальну допомогу. Реалізацію державою конституційних прав громадян на отримання найважливіших соціальних благ і послуг називають соціальними гарантіями. До останніх відносять:

- ☐ право громадян на вибір місця роботи, на професійну діяльність;
- ☐ право на мінімальний розмір заробітної плати;
- ☐ мінімальний розмір пенсії;
- ☐ допомоги при народженні дитини;
- ☐ мінімальний розмір допомоги по безробіттю;
- ☐ мінімальний розмір стипендії;
- ☐ право на житло;
- ☐ право на охорону здоров'я та медичну допомогу;
- ☐ право на освіту.

Під соціальним забезпеченням розуміють систему забезпечення і обслуговування престарілих і непрацездатних громадян, а так само сімей, які мають дітей. У ст. 39 Конституції РФ вказується "Кожному гарантується соціальне забезпечення за віком. У разі хвороби, інвалідності, втрати годувальника, для виховання дітей і в інших випадках, встановлених законом ". Система соціального забезпечення включає пенсії, допомоги працюючим, допомоги сім'ям, які виховують дітей, утримання і обслуговування престарілих громадян та інвалідів, допомоги по безробіттю.

Соціальне страхування - це одна з основних форм соціального забезпечення громадян, що представляє собою систему забезпечення громадян при настанні страхового випадку. Соціальну допомогу також можна віднести до форми соціального забезпечення - надання громадянам, які потребують підтримки, грошових та натуральних виплат.

Сфера виробництва нематеріальних послуг, або соціальна сфера, має специфічні особливості. Продукти праці (предмети споживання) виступають не у вигляді товару, а у вигляді певної діяльності, тобто послуги. Соціальна сфера включає галузі національного господарства, що створюють соціальні блага у вигляді послуг соціальної роботи, освіти, охорони здоров'я, культури і т. д. Галузі

соціальної сфери безпосередньо впливають на рівень добробуту, якість життя населення. Від соціальної сфери багато в чому залежить виконання основних цілей соціальної ринкової економіки. Таким чином, предметом вивчення курсу "Економічні основи соціальної роботи" є закономірності економічних процесів у соціальній сфері, зокрема, і в системі соціального захисту населення, вплив економічних факторів на соціальне благополуччя суспільства в цілому, окремих соціальних груп і прошарків, кожного індивіда в умовах формування ринкових відносин. Завдання курсу: 1. вивчення економічних відносин у суспільстві (наприклад, соціальна стратифікація, безробіття);

2. вивчення процесів, що відбуваються в економіці, і їх впливу на соціальне життя суспільства, його окремих груп, сімей, індивідів;

3. аналіз реалізації політики соціальної захищеності.

Отже, економіка соціальної роботи займається вивченням, по-перше, впливу економіки на життєзабезпечення людей, а, по-друге, визначенням державних стандартів соціальної підтримки нужденних громадян. До основним функцій навчальної дисципліни відносяться пізнавальна, методологічна, практична. а професійному рівні економіка соціальної роботи покликана відповісти на питання, яка ефективність ресурсних вкладень у галузь і її окремі ланки, які критерії цієї ефективності.

2. Принципи і методи економіки соціальної роботи

Принципи економіки соціальної роботи - це науково обґрунтовані перевірені на практиці положення у формах і методах економічної діяльності підприємств і закладів соціального захисту населення. Система соціального захисту на всіх рівнях (федеральному, регіональному, місцевому) залишається у власності держави. Соціальну роботу в даному випадку необхідно розглядати як професійну діяльність, що має мету надання громадянам різного виду соціальні послуги. Під соціальними послугами розуміються дії по надання клієнту соціальної служби допомоги.

Діяльність установ, організацій соціального захисту населення (соціальних служб) регулюється зверху вниз.

Установи вважаються обслуговуючими. Перелік соціальних послуг, що надаються клієнтам соціальних служб, не може бути менше типового

федерального переліку, що затверджується урядом. Перелік послуг обмежений недостатнім обсягом ресурсів.

До основних принципів, які реально знаходяться в основі економіки соціальної роботи, відносяться:

□ принцип гуманізму передбачає визнання людини найвищою цінністю, захист його прав, створення умов для соціально-економічного благополуччя людини;

□ принцип суспільної доцільності - ґрунтуючись на цьому принципі, держава має надавати підтримку громадянам, які в силу об'єктивних причин не можуть себе забезпечити;

□ принцип пріоритету державних почав соціального захисту населення полягає в тому, що держава гарантує громадянам економічний забезпечення на мінімальному рівні;

□ на основі принципу економічної ефективності - співвідношення обсягу соціальних витрат та розміру відрахувань на їх фінансування, відрахування на соціальну сферу повинні співвідноситися з макроекономічними показниками (Валовим внутрішнім продуктом, фондом оплати праці, доходами населення і ін) - оптимальне співвідношення між соціальними виплатами і заробітної платою; розмежування економічних повноважень суб'єктів різних рівнів здійснюється на основі принципу економічної самостійності.

Методи економіки соціальної роботи це способи досягнення соціальних цілей на основі економічних принципів.

Правильність застосування методів визначається їх ефективністю. Ефективність, у свою чергу, означає сягнуть ефект для окремої людини і суспільства в цілому при оптимальних витратах.

Методи виконують свої завдання через правову і соціальну політики держави. Методи наступні: система мінімальних соціально-економічних гарантій (Мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум); компенсація доходів; система пільг; система державних допомог; нормативний аналіз (вивчення і визначення науково обґрунтованих таких соціально-економічних стандартів та нормативів, як розмір пенсій, допомог); позитивний аналіз вивчає взаємозв'язок економічних явищ (наприклад, зростання цін і зниження рівня життя).

3. Економічний простір соціальної роботи

Свою діяльність соціальні працівники та фахівці з соціальної роботи здійснюють в економічному просторі, що входить в соціальний простір. Як вважають вчені (Холостова Є. І., Яковлева А. І.), соціальний простір розглядають як форму суспільного буття у вигляді великого "поля", де на різних рівнях і в різних сферах взаємодіють органи та установи, всебічно забезпечують суспільну життєдіяльність, здійснюються соціальні зв'язки і відносини між громадськими суб'єктами.

У соціальному просторі здійснюються економічні зв'язки, виражаються різноманітні форми і способи співіснування та взаємодії соціальних суб'єктів, утворюючи економічний простір. Економічний простір це постійно розвивається соціальна система, економічна взаємодія інститутів соціального захисту, її суб'єктів та об'єктів, забезпечують умови для нормальної життєдіяльності членів суспільства, задоволення їх потреб.

Поняття економічного простору пов'язане з поняттям соціальної сфери. Економічний простір соціальної роботи включає економіку системи соціального захисту населення, економіку охорони здоров'я, освіти, сфери трудових відносин. Соціальна сфера, з одного боку залежить від держави, а, з іншого - впливає на розвиток всього суспільства. Соціальна робота здійснюється у закладах соціального захисту різних типів і видів. Економічна діяльність соціальних служб багато в чому залежить від інших суб'єктів економіки.

Вивчення матеріального добробуту населення дозволить говорити про різні види диференціації доходів населення. Визначення наявних ресурсів окремих громадян дозволить більш адресно надавати державну соціальну допомогу. Медичні установи надають мінімум послуг населенню, в основному, за рахунок коштів бюджетів і страхових внесків. В даний час здоров'я розглядають як економічну категорію.

Так як здоров'я трудових ресурсів необхідно вважати складовою частиною фактора економічного зростання і елементом національного багатства. Освіта виконує функції, пов'язані з розвитком особистості і відтворення кваліфікованої робочої сили. В установах охорони здоров'я та освіти соціальні працівники частіше всього виконують свої функції.

4. Економічні функції держави

Головною метою соціально-економічної політики Росії на довгострокову перспективу є послідовне підвищення рівня життя населення. Держава, як один із суб'єктів реалізації економічних функцій соціальної роботи, покликана коригувати негативні сторони, властиві ринковому механізму.

Назвемо деякі недоліки ринку.

По-перше, ринок не враховує впливу так званих негативних зовнішніх ефектів - виробники не хочуть нести витрати по відновленню ресурсів.

По-друге, ринок не в повній мірі враховує вплив таких позитивних зовнішніх ефектів, як послуги освіти, охорони здоров'я. Враховується тільки індивідуальний комерційний аспект цих ефектів, але при цьому не враховується значення соціального впливу цих факторів. Ринок як би не недооцінює корисність цих благ і послуг.

По-третє, ринковій системі властиві неповна зайнятість і безробіття, але вона не здатна вирішити соціальні проблеми безробітних. Ринок байдужий до виробництва суспільних благ, він орієнтований на задоволення запитів тих, хто має гроші. Як пише А. Бломквист, "... Хоча ринок забезпечує високий ступінь свободи учасникам економічної діяльності, але слабким і беззахисним він може дати не більше, ніж померти з голоду ".Ринку чужі моральні ідеали добра і справедливості. У сучасних умовах в жодній розвиненій країні світу немає економічної системи, яка б функціонувала без втручання держави.Ринковий механізм потребує регулювання.

Державне регулювання економіки - це система економічних заходів держави, за допомогою яких вона може впливати на соціально-економічний розвиток суспільства. Роль держави в ринковій економіці проявляється через його різноманіття економічних функцій. Виділимо основні напрями економічних функцій держави.

1) Розробка та затвердження правових основ економіки. У соціальній ринковій економіці особливу місце ідводиться законодавству, регулюючому соціальні відносини.

Держава в особі своїх парламентських і урядових структур визначає правила економічної гри, яку ведуть економічні суб'єкти (Виробники, споживачі, держава). Коли говорять про правила економічної гри, то мають на увазі правову

основу, створену державою. У свою чергу під правовою основою увазі закони та інші нормативні акти, що регулюють економічну діяльність (Наприклад, визначають права власності, регулюючи підприємницьку діяльність та ін.) Держава встановлює тривалість робочого тижня, мінімальну заробітну плату, визначає механізм обов'язкового соціального страхування, порядок нарахування пенсій. Крім цього розробляються спеціальні закони, що гарантують населенню соціальну стабільність: допомога сім'ям, встановлення різних видів допомоги, можливість отримання освіти, послуг охорони здоров'я, житла.

2) Антимонопольне регулювання. Метою антимонопольного регулювання є запобігання наслідків, пов'язаних з недосконалістю конкуренції. Держава за допомогою відповідного законодавства встановлює контроль над цінами, перешкоджає злиттю великих фірм. Держава не ставить перед собою завдання тільки боротися з монополіями, а пропонує зробити можливим доступ до достовірної інформації про ситуацію на ринку та про стан економіки в цілому.

3) Проведення стабілізації економіки. Уряд, використовуючи фінансову та грошову політику, прагне подолати кризові явища, спад виробництва, знизити безробіття, згладити інфляційні процеси.

Відомі два шляхи проведення стабілізації економіки: збільшення державних витрат при зниженні податків або скорочення державних витрат при збільшенні податків. Ця функція спрямована на запобігання, гальмування економічного спаду, закріплення підтримання показників функціонування економіки на певному рівні.

4) Розподіл ресурсів. Держава своєю економічною політикою регулює діяльність підприємств на мікроекономічному рівні. Воно створює умови для розвитку сільського господарства, зв'язку, транспорту, визначає витрати на охорону здоров'я, освіту.

5) Перерозподіл ресурсів. Перерозподіл доходів представляє вилучення частини доходу в одних осіб з метою їх передачі іншим особам або добровільна передача доходів одними особами іншим, більш нужденним. Через податкове перерозподіл доходів, прийняті програми соціального захисту держава бере на себе турботу про не захищених громадянах.

6) Забезпечення соціальних гарантій. Держава гарантує виконання своїх зобов'язань на рівні мінімальних соціальних стандартів. До засобам державного регулювання економіки відносяться адміністративні та економічні засоби. Адміністративні кошти - заборона, дозвіл, примус. Заборона - заборона будь-якої

діяльності, визнання суспільно шкідливою. Продукт не допускається до використання, застосування. Дозвіл - це згода, видане в письмовій формі на ведення економічної діяльності.

Примус це метод управління, що ґрунтується на осудженні і застосування заходів покарання за порушення встановлених норм. Одним з економічних коштів державного регулювання є фінансова політика держави, яка стане предметом розгляду наступної теми. Економічна діяльність людини має мету - створення матеріальної бази для поліпшення умов життя. Економічний розвиток - засіб поліпшення життя. У своїй економічній діяльності люди тісно взаємопов'язані: зміна умов життя одного людини залежить від зміни умов життя іншого. Ці зміни вимагають узгодження діяльності із забезпечення сприятливих умов життя. Діяльність держави і його інститутів, установ, громадських організацій, громадян з розвитку та управління соціальною сферою суспільства і є соціальна політика.

Соціальна політика розглядається як діяльність держави, інших економічних суб'єктів, спрямована на забезпечення гідних умов життя і праці. Соціальна політика виражає кінцеві цілі і результативність соціальної ринкової економіки. З одного боку, ефективна соціальна політика є однією з основних цілей соціально-ринкової економіки, а з іншого - фактором, оскільки зростання добробуту, рівня життя сприяє підвищенню її результативності. Крім цього, економіка пред'являє підвищені вимоги до рівня освіти, кваліфікації, здоров'ю, культурі населення. Все це зумовлює прискорений розвиток соціальної сфери, а так само говорить про взаємозв'язок економічної та соціальної політик держави. Об'єктом соціальної політики виступає соціальна сфера. Функціональна роль соціальної сфери полягає в тому, що в її рамках проходить відтворення трудових ресурсів, умов і способу їх життєдіяльності, умов формування і задоволення їх життєвих потреб. Суть соціальної політики в тому, щоб сприяти оптимальному розвитку умов і способу життя членів суспільства, удосконалювати соціальні зв'язки і відносини між ними, забезпечувати необхідну соціальну диференціацію і одночасно запобігати розриви в рівні життя різних верств населення. Соціальна політика здійснюється на різних рівнях економічної діяльності:

1. державна соціальна політика - враховуються інтереси всього суспільства, всіх шарів і груп населення;
2. регіональна соціальна політика - враховуються інтереси населення регіону (суб'єкта Російської Федерації);

3. місцева соціальна політика - враховуються інтереси населення міста, району, підприємства;

4. локальна - надання допомоги і підтримки громадян, які постраждали від стихійного лиха;

5. міждержавна (інтеграційна) - скоординована соціальна політика двох або більше країн при вирішенні глобальних питань.

У нашій країні розглянуті і схвалені основні напрями соціально-економічного розвитку на довгострокову перспективу. Пріоритетом у галузі соціальної політики названі інвестиції в людину. Поставлені стратегічні цілі соціальної політики: створення умов для реалізації громадянами прав на освіту, поліпшення здоров'я, збереження і розвиток культурного потенціалу, створення цивілізованого ринку праці, посилення адресності соціальної підтримки, забезпечення стійкості пенсійної системи.

Розробники програми відзначають позитивну динаміку більшості макроекономічних показників і вважають, що економічна та фінансова ситуація в країні поліпшується. Тому найважливішим завданням на першому етапі (2001-2003 роки) є закріплення отриманих результатів, подальше їх поліпшення. Поставлені цілі можуть бути досягнуті за допомогою здійснення комплексу заходів, які забезпечать прийнятні життєві стандарти для всіх категорій населення: стабілізацію розвитку соціальної сфери на основі зростання реальних доходів, рівня життя; реалізацію програми структурних перетворень, в тому числі реформування монополій та розвиток приватного сектора; оптимізацію регулюючих функцій держави в економіці; реалізацію податкової реформи, бюджетної політики; стримування інфляції. Очікується, що до 2003 року буде створено фундамент для досягнення стабільного економічного зростання. Економічне зростання неможливе без проведення соціальної політики. У Плані дій Уряду виділено три блоки завдань, які належить вирішити в соціально- трудовій сфері: соціальна підтримка населення; пенсійне забезпечення і страхування; трудові відносини.

Для виконання першого блоку завдань, а саме соціальної підтримки населення, визначено основний принцип - принцип адресності.

Росія відмовляється від патерналістської моделі соціального розвитку через низьку її ефективності, нездатності вирішувати сучасні проблеми. К. Лайка виділяє такі недоліки моделі, як невідповідність фінансових можливостей держави обсягом законодавчо визначених соціальних зобов'язань; недостатня

міжвідомча координація органів, що беруть участь у формуванні та реалізації соціальної політики; відсутність системного підходу до формування соціального захисту населення. І як наслідок, практично жодна з соціальних функцій держави не реалізувалася в відповідно до законодавчо визначених вимог. Інші автори (Н. Є.Тихонова, О.Шкаратан) зазначають, що формально продовжують зберігатися конституційні гарантії й існують різноманітні пільги та виплати. Однак порушується право на працю та отримання за нього оплати, на освіту, на отримання безкоштовної медичної допомоги, відбувається зубожіння величезних мас населення. В даний час пріоритетним напрямом реформування соціальної політики називають більш ефективну модель - адресну соціальну систему. Згідно з адресною моделлю, держава буде виконувати свої соціальні функції в відносно різних верствах населення диференційовано. Це дозволить перерозподіляти ресурси на користь особливо потребуючих категорій населення, і в першу чергу сім'ям з дітьми, літнім людям, інвалідам і безробітним з доходом нижче величини прожиткового мінімуму. Отже, адресний підхід спрямований на захист соціально вразливих домогосподарств, які не можуть самостійно вирішити свої матеріальні проблеми. У перехідний період передбачається:

- замінити більшість пільг адресною формою соціальної підтримки; передати на регіональний і муніципальний рівні значну частину повноважень щодо визначення розмірів і форм надання соціальної допомоги; поступово перевести пільги різноманітних категорій населення у форму грошових виплат; змінити принципи і джерела фінансування виплат щомісячної допомоги на дитину сім'ям, які мають на нього право; розширити ринок соціальних послуг.

Одні автори ситуацію, що склалася в соціальній сфері розглядають як етап антикризового управління соціальними процесами, інші - економікою виживання. С. Пронін і його колеги називають головним напрямком на найближчу середньострокову перспективу для Росії боротьбу з бідністю і злиднями. На їхню думку, пріоритет повинен віддаватися формуванню ефективної системи розподілу доходів та ефективного механізму заробітної плати.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. МГУ. – М., 1996.
2. Асеев В.Г. Нормативное управление социальным развитием. – М., 1989.
3. Бабич А.М., Егоров Е.Н., Жильцов Е.Н. Экономика социального страхования. Курс лекций. М.: Теис. 1998.
4. Денисов Н. Социальное расслоение общества: причины, последствия, меры по ограничению. // Экономист, 1997, № 1.
5. Еськов Г.С. Так это начиналось. // Вестник социальной работы, 1994, № 1.
6. Жуков В.И. Потенциал человека: индекс социального развития россиян. – М.: Союз, 1995.
7. Зайнышев И.Г. Социальная политика государства как основа организации социальной работы. Теория и практика социальной работы: проблемы, прогнозы, технологии. – М.: РГСИ, 1992.
8. Заславская Т.И. Социальная структура современного российского общества // Общественная наука и современность. – 1997 № 2. Доп.
9. Измерения в социальной работе. Энциклопедия социальной работы в 3-х тт Т.1 пер. с англ. – М.: Центр общечеловеческих ценностей, 1993.
10. Итоги деятельности Минтруда в 1999 г Задания на 2000 г. – М., 1999.
11. Ковригин М.А. Экономические основы социальной защиты населения в условиях перехода к рынку. Теория и практика социальной работы: проблемы, прогнозы, технологии. – М.: РГСИ, 1992.
12. Кочубей Л.Т. Методологические основы социального анализа. – М., Краснодар, 1998.
13. Котлер Ф. Основы маркетинга. – М.: Прогресс, 1991.
14. Курс экономической теории. – Киров: «АСА», 1995.
15. Лавриненко В.С. С учётом интересов личности и общества. // Вестник социальной работы, 1994, № 1.
16. Левин В.К., Петрович М.В. Экономическая функция семьи. 1984.
17. Ли Якокка. Карьера менеджера. Пер с англ. – М.: Прогресс, 1991.
18. Организация технологий и методы управления социальной защитой населения (опыт, проблемы и перспективы). – Электросталь, 1998.
19. О социальном обслуживании граждан пожилого возраста и инвалидов. Закон Российской Федерации, Российская газета, 4 августа.

20. Организационно-правовой механизм социального обеспечения населения. Теория и методика социальной работы. Часть 11, глава XXV МГСУ, 1994.
21. Пантелеева Т.С. Инновационные формы финансирования социальных проектов. В сб. Социальная работа: инновационные и компаративные исследования. – М.: Союз, 1998.
22. Пантелеева Т.С. Экономика социальной работы как учебная дисциплина в системе подготовки социальных работников. // Российский журнал социальной работы. – М., 1997, № 1.
23. Пантелеева Т.С., Червякова Г.А. Экономические основы социальной работы: Учебное пособие. – М.: Владос, 1999.
24. Поиск новых управленческих решений // Пенсия, № 3, 1997.
25. Ратников В. Социальная защита и рыночные отношения.// Вестник социальной работы, 1993, № 1.
26. Ратников В. Социальная справедливость и рыночные отношения.// Вестник социальной работы, 1994, № 1.
27. Региональные программы. Вестник социальной работы, 1994 № 1.
28. Российская энциклопедия социальной работы. Т 1, 2. 1994 № 1.
29. Семейная политика: практика и проблемы. Опыт Самарской области. – М.: СТИ, 1997.
30. Сборник нормативных актов по вопросам пенсионного обеспечения. – М.: АГАР, 1998.
31. Социальные гарантии пенсионерам в 1997 г.: новые тенденции и старые проблемы// Пенсия № 3, 1996.
32. Теория и методика социальной работы. Вып. 1, 2. – М.: ГАСБУ, 1993.
33. Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт. Т. 1 – 2. – М. – Тула, 1992.
34. Финансовая система пенсионного обеспечения; проблемы плательщиков и пенсионеров // Пенсия, № 3, 1997.
35. Человек в мире экономики. Курс экономической теории, г. 1. Изд-во «АСА», Киров, 1995.
36. Червякова Г.А. Финансирование социальной работы. Материалы международной научно-практической конференции 1-3 июня 1993 г. на тему «Личность – семья - общество».

37. Червякова Г.А Экономическая функция социальной работы и проблемы её реализации // Российский журнал социальной работы. – М., 1997 № 2/6.
38. Черник Д. И др. Налоги – М.: Финансы и статистика, 19995.
39. Эволюция теории и практики «государства благосостояния» в 80 – е годы
Отв. ред. О.В. Сальковский. – М.: ИНИОН АН СССР, 1991.
40. Эклунд К. Эффективная экономика. Шведская модель. – М.: Экономика, 1991.
41. Эгенике Е.В. Оценка численности пенсионеров. // Пенсия, 1997.
Экономика здравоохранения. Учебное пособие.
42. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / под общей ред. акад.
В.И. Ведянина и акад. Г.П. Журавлёвой. – ИНФРА – М, 1997
43. Эрхард Л. Благосостояние для всех – М., 1991.
44. Эффективность социальной работы: Методологический семинар /
составитель – редактор В.В. Комсов. – М.: ИСР, 1998.
45. Янкова З.А. Некоммерческий маркетинг и социальная работа сегодня.//
Российский журнал социальной работы, 1995, № 1.
46. Экономическая теория (политэкономия): Учебник / Под общей ред.
47. акад. В.И. Видяпина, акад. Г.П. Журавлёвой. – ИНФРА – М, 1997.